

CRNA GORA
ZAVOD ZA ŠKOLSTVO

FILOLOŠKA GIMNAZIJA

Predmetni program

CRNOGORSKI-SRPSKI, BOSANSKI, HRVATSKI JEZIK

I, II, III i IV razred filološke gimnazije

Podgorica
2020.

SADRŽAJ

A. NAZIV PREDMETA	3
B. ODREĐENJE PREDMETA.....	3
C. CILJEVI PREDMETA.....	4
D. POVEZANOST SA DRUGIM PREDMETIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA.....	5
E. OBRAZOVNO-VASPITNI ISHODI PREDMETA	7
I RAZRED	7
II RAZRED.....	13
III RAZRED.....	21
IV RAZRED.....	25
F. DIDAKTIČKE PREPORUKE.....	31
G. PRILAGOĐAVANJE PROGRAMA DJECI SA POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA I DAROVITIM UČENICIMA	35
H. VREDNOVANJE OBRAZOVNO-VASPITNIH ISHODA.....	37
I. USLOVI ZA REALIZACIJU PREDMETA (STRUČNA SPREMA I LITERATURA)	41

A. NAZIV PREDMETA

CRNOGORSKI-SRPSKI, BOSANSKI, HRVATSKI JEZIK

B. ODREĐENJE PREDMETA

a) Položaj, priroda i namjena predmetnog programa

Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik je obavezni četvorogodišnji nastavni predmet koji se izučava u specijalističkim odjeljenjima filološke gimnazije i polaže se na maturalnom ispitu. To je važan predmet jer je i sam jezik važna oblast za proučavanje. Jezik je najznačajniji sistem znakova za sporazumijevanje među ljudima, a moderna nauka danas pod jezikom smatra i rečenični akcent, pauzu, tempo, intonaciju i sve što služi efikasnijoj i neposrednijoj komunikaciji.

Kroz nastavu jezika učenici se osposobljavaju da jezik dožive kao skup pravila pomoću kojih se materijalno uobličavaju duhovni procesi u čovjeku, kao skup formi u kojima se javljaju materijalizovane jezičke pojave. Učenici¹ kroz izučavanje ovog predmeta spoznaju univerzalne vrijednosti jezika i njegov značaj za čovjeka i u tom pravcu se razvijaju kao slobodne, samostalne, kreativne i kulturne ličnosti, svjesne svog ličnog i nacionalnog identiteta.

Jezik je oruđe za razmišljanje i samoiskazivanje, prenošenje znanja i formiranje društvenih odnosa, za stvaranje slike svijeta, razmjenu kulturnih dostignuća i razvoj ličnosti uopšte. Kao mentalni i društveni fenomen, jezik je osnova humaniteta. Budući da se zasniva na prenošenju riječi u shvatljive zamisli (koncepte), ovaj predmet kroz mnoštvo koncepata koje učenik ima na raspolaganju i kroz razumijevanje njihovih odnosa, doprinosi da učenik i razmišlja konceptualno.

Izučavanjem ovog predmeta, u korelaciji sa nastavom književnosti, razvijaju se ključne kompetencije za cjeloživotno učenje, a posebno *komunikacija na maternjem jeziku* i *učiti kako učiti*. Kompetencija *učiti kako učiti* posebno se razvija kroz čitanje i analizu neumjetničkih tekstova (naučnopopularnih i naučnih) tj. razvojem i usavršavanjem strategije čitanja takvih tekstova, odnosno nadogradnjom znanja i vještina koje su učenici stekli tokom osnovnog školovanja. S obzirom na prirodu predmeta, podučavanje je usmjereno na dalji razvoj vještine učenja putem čitanja. I na ovom nivou obrazovanja insistira se na daljem razvoju funkcionalne pismenosti, posebno čitalačke.

---

¹ Svi izrazi koji se u ovom programu koriste u muškom rodu, obuhvataju iste izraze u ženskom rodu.

b) Broj časova po godinama obrazovanja

Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik se u sva četiri razreda gimnazije u odjeljenjima filološke orijentacije izučava sa po 2 časa sedmično (I, II i III razred po 72 časa godišnje, IV razred - 66 časova godišnje).

Za realizaciju obaveznih ishoda programa predviđeno je 65 časova u prvom, drugom i trećem razredu i 59 časova u četvrtom razredu (90% od ukupnog nastavnog fonda), a za realizaciju ishoda koji se planiraju u školi predviđeno je po 7 časova u prvom, drugom, trećem i četvrtom razredu (10% od ukupnog nastavnog fonda).

Razred	Sedmični broj časova	Ukupni broj časova	Broj časova - obavezni dio (90%)	Broj časova - otvoreni dio (10%)	Teorijska nastava (+/- 10%)	Vježbe i ostali vidovi nastave (+/- 10%)
I	2	72	65	7	29	43
II	2	72	65	7	29	43
III	2	72	65	7	29	43
IV	2	66	59	7	27	39

Za svaki razred postoji dio programa koji kreira nastavnik u skladu s potrebama učenika s kojima radi i u saradnji s lokalnom zajednicom u kojoj se škola nalazi. Taj fond iznosi 10% ukupnog broja predviđenih časova.

Kad je riječ o oblicima nastave, časovi se nikad kruto ne dijele na teorijsku i praktičnu nastavu, već se teorija i vježbanja prepliću na svim časovima.

C. CILJEVI PREDMETA

Osnovni ciljevi nastave Crnogorskog-srpskog, bosanskog i hrvatskog (specijalističko odjeljenje filološke gimnazije) su:

- razvijanje vještine izražavanja i sporazumijevanja;
- razvijanje četiri aktivnosti sporazumijevanja:
  - *slušanje* (razumijevanje onoga što se sluša),
  - *govor* (jasan, razumljiv i pravilan),
  - *čitanje* (razumijevanje onoga što se čita),
  - *pisanje* (shodno gramatičkoj i pravopisnoj normi, a u okviru različitih funkcionalnih stilova);

- sposobnost sporazumijevanja standardnim jezikom, uz primjenu njegovih principa i normi;
- ovladavanje fonetskim, morfološkim, sintaksičkim i leksičkim strukturama crnogorskog-srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika;
- ovladavanje različitim stilskim obrascima i sposobnost adekvatne upotrebe funkcionalnih stilova prilikom govora i pisanja;
- razvijanje vještine komunikacije i mogućnosti da učenik utiče na svoju sredinu i da aktivno učestvuje u društvenome životu;
- razvijanje strategije samostalnog rada, odnosno osposobljavanja za permanentno učenje;
- podsticanje učenika da učestvuju u svim oblicima vannastavnih aktivnosti i takmičenja, da sarađuju u medijima;
- podsticanje talentovanih učenika da sami stvaraju književnoumjetničke tekstove;
- razumijevanje osobenosti svog jezika, kao i uočavanje sličnosti i razlike sa srodnim jezicima koje govori više različitih nacija, obilježavajući lični, nacionalni i državni identitet svake od njih;
- razvijanje jezičke tolerancije, uvažavanje drugih jezika i jezika manjina;
- osposobljavanje za korišćenje tehničko-informatičke pomoći prilikom prikupljanja, organizovanja i saopštavanja informacija;
- razumijevanje moći medija i sticanje kritičkog odnosa prema njima;
- razvijanje informacione i medijske pismenosti učenika.

D. POVEZANOST SA DRUGIM PREDMETIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA

Ostvarivanje ishoda učenja i vještina kao krajnjih rezultata obrazovanja podrazumijeva povezanost nastave Crnogorskog-srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika sa drugim predmetima. Korelativni pristup doprinosi kvalitetu, primjenljivosti i trajnosti stečenih znanja.

Korelacije predstavljaju uputstva i preporuke za ostvarivanje funkcionalne saradnje iz predmetnih oblasti u kojima je moguće napraviti logičku vezu i preplitanje od koristi za dostizanje postavljenih ishoda (horizontalna korelacija). Podrazumijeva se da je za nastavu jezika neobično važna i unutarpredmetna povezanost (vertikalna korelacija). Pitanje korelacija veoma je važno didaktičko pitanje jer koncept holističkog obrazovanja stiže sve više pristalica među pedagoškim stručnjacima. Nastavnicima je ostavljena mogućnost da sami upisuju ostvareni stepen povezanosti s ostalim predmetima i nastavnim

sadržajima za koje smatraju da im mogu biti od važnosti u realizaciji nastavne prakse iz Crnogorskog-srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika.

Ovladavanje crnogorskim jezikom doprinosi boljem razumijevanju i primjeni znanja i vještina u stranim jezicima. Pronalaženjem odgovarajućih informacija putem ICT-a, kao i upotrebom informacione pismenosti, učenik se podstiče na kritičko vrednovanje izvora i samostalno učenje.

Međupredmetne oblasti/teme² obavezne su u svim nastavnim predmetima i svi su ih nastavnici obavezni ostvariti. Međupredmetne oblasti/teme jesu sadržaji koji omogućavaju da se u opšteobrazovni kurikulum uključe određeni ishodi i sadržaji obrazovanja koji nisu dio formalnih disciplina ili pojedinih predmeta ili koji su prema strukturi interdisciplinarni. Ovi sadržaji doprinose integrativnom pristupu opšteg obrazovanja i u većoj mjeri povezuju sadržaje pojedinih predmeta.

Definisano je osam međupredmetnih oblasti saglasno crnogorskim prioritetima, tradiciji i opredjeljenjima, uz puno uvažavanje međunarodnih strateških dokumenata.

1. Klimatske promjene (Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost, I–IV razred)
2. Zelena ekonomija
3. Zaštita životne sredine (Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost, I–IV razred)
4. Vrednovanje i planiranje prostora - održivi gradovi i naselja (Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost, I–IV razred)
5. Biodiverzitet (Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost, I–IV razred))
6. Zdravstveno obrazovanje i vaspitanje (Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost, I–IV razred)
7. Obrazovanje za i o ljudskim pravima (Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost, I–IV razred)
8. Preduzetničko učenje (Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost, I–IV razred).

---

²Međupredmetne oblasti: klimatske promjene, zelena ekonomija, zaštita životne sredine, vrednovanje i planiranje prostora - održivi gradovi i naselja, biodiverzitet, zdravstveno obrazovanje i vaspitanje, obrazovanje za i o ljudskim pravima i preduzetničko učenje. Publikaciju *Međupredmetne oblasti u predmetnim programima – opšta gimnazija*, Zavod za školstvo, Podgorica, 2014, nastavnici mogu naći na sajtu Zavoda za školstvo, na adresi: <http://www.zzs.gov.me/naslovna/programi/gimnazija>

E. OBRAZOVNO-VASPITNI ISHODI PREDMETA

I RAZRED

Obrazovno-vaspitni ishod 1

Na kraju učenja učenik će moći da aktivno sluša snimljeni razgovor i samostalno osmisli sličan razgovor.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- prepozna temu i namjenu razgovora;
- identifikuje važne podatke iz razgovora;
- objasni da li je razgovor rezultirao sporazumom/nesporazumom;
- protumači polazne i konačne stavove učesnika u razgovoru;
- označi usmjerivača razgovora;
- razlikuje zvaničan i nezvaničan razgovor;
- poštuje pravila rada u grupi;
- procijeni značaj čovjekove potrebe da ga drugi slušaju i razumiju;
- osmisli sličan razgovor o temama po sopstvenom izboru.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

a) Sadržaji/pojmovi:

Sadržaji se planiraju na osnovu analize potreba učenika i nastavnikove procjene prethodno stečenih znanja i vještina. Strategije slušanja se razvijaju tokom cijelog srednjoškolskog obrazovanja. Strategije usvojene u prethodnim razredima podrazumijevaju se i nastavljaju da se primjenjuju u svim sljedećim razredima.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

Nakon prvog slušanja:

- određuju temu razgovora;
- imenuju ko je razgovarao;
- o čemu su sagovornici razgovarali;
- kako se razgovor završio;
- zašto jeste/nije došlo do sporazuma.

Nakon drugog slušanja:

- ukazuju na odnos među sagovornicima;
- da li je razgovor zvaničan ili nezvaničan;
- ko je usmjerivač razgovora;
- o razgovoru formiraju svoje mišljenje i govore o čovjekovoj potrebi da ga drugi slušaju i razumiju;
- pripremaju i razgovaraju o odabranoj temi.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 0+3

Obrazovno-vaspitni ishod 2

Na kraju učenja učenik će moći da aktivno sluša govorene/naglas čitane umjetničke tekstove, analizira ih i samostalno stvori slične tekstove.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- odredi namjenu i temu teksta;
- izdvoji važne pojmove i sistematizuje ih u pripremljenu pojmovnu mapu;
- tumači stručne riječi služeći se rječnikom;
- razlikuje funkcionalne stilove (administrativni, publicistički, naučni, književni);
- osmisli plan izlaganja i samostalno govori uz pisanu pripremu;
- procjenjuje svoj i nastup drugih učenika;
- pokaže lični integritet kroz sposobnost iznošenja stavova.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:**a) Sadržaji/pojmovi:**

Sadržaji se planiraju na osnovu analize potreba učenika i nastavnikove procjene prethodno stečenih znanja i vještina. Vještina slušanja, analize i stvaranja neumjetničkih tekstova može se razvijati na primjerima naučnih tekstova povezanih sa sadržajima drugih nastavnih predmeta (na primjer: hemija, fizika, biologija, matematika, geografija, istorija; opis procesa, postupka i sl.).

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- nakon slušanja klasifikuju dobijene podatke, izrađuju i prezentuju pojmovnu mapu;
- tokom govornog nastupa samostalno govore uz pomoć podsjetnika, jasno i prirodno;
- iskazuju svoje mišljenje o nastupu drugih učenika.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 2+3**Obrazovno-vaspitni ishod 3**

Na kraju učenja učenik će moći da stvori zvanične i nezvanične tekstove (oglas, čestitka, pismo –zvanično i nezvanično).

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- imenuje adresanta i adresata;
- prepozna namjeru adresanta;
- odredi način obraćanja adresanta adresatu;
- razlikuje zvaničan i nezvaničan tekst;
- sastavi sličan zvaničan i nezvaničan tekst poštujući elementarna pravila zvaničnih i nezvaničnih tekstova;
- procijeni tekstove drugih učenika;
- pokaže vještinu pisane komunikacije.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:**a) Sadržaji/pojmovi:**

Oglas, čestitka, zahvalnica, pismo – zvanično i nezvanično. Strategija stvaranja funkcionalnih tekstova razvija se tokom cijelog srednjoškolskog obrazovanja. Strategije usvojene u prethodnim razredima nastavljaju da se primjenjuju u svim sljedećim razredima.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

Nakon prvog čitanja:

- govore ko piše tekst i kome je namijenjen;

- saopštavaju što adresant očekuje od adresata i podacima iz teksta potvrđuju svoje mišljenje;
- ukazuju kakav je društveni i emotivni odnos između adresanta i adresata.

Nakon drugog čitanja:

- određuju elemente formalnog oblikovanja zvaničnih i nezvaničnih tekstova;
- sami stvaraju slične tekstove vodeći računa o grafičkoj formi teksta i jezičkim pravilnostima.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 3+4

Obrazovno-vaspitni ishod 4

Na kraju učenja učenik će moći da čita s razumijevanjem neumjetničke tekstove i samostalno stvara slične tekstove.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede namjenu i temu teksta;
- izdvoji ključne podatke iz teksta;
- uoči strukturalna obilježja tekstova;
- pravilno upotrijebi principe komponovanja teksta (jedinstvo, skladnost, izrazitost, raznovrsnost);
- razlikuje funkcionalne stilove;
- koriguje napisani tekst;
- procijeni svoj i tekstove drugih učenika;
- vrednuje značaj jezičke kulture.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

a) Sadržaji/pojmovi:

Sadržaji se planiraju na osnovu analize potreba učenika i nastavnikove procjene prethodno stečenih znanja i vještina. Vještina čitanja i stvaranja neumjetničkih tekstova može se razvijati na primjerima naučnih i publicističkih tekstova.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

Nakon prvog čitanja:

- iskazuju svoje mišljenje o tekstu;
- objašnjavaju značenja nepoznatih riječi u kontekstu, objašnjenja pronalaze u rječnicima/leksikonima/na internetu;
- potcrtavaju značajne podatke i upisuju ih u pojamovnu mapu.

Nakon drugog čitanja:

- pričaju o svojim iskustvima i razmišljanjima koja se odnose na tekst;
- određuju da li je tekst objektivna/subjektivna i obrazlažu svoje mišljenje;
- izdvajaju strukturalna obilježja teksta.

Prije pisanja:

- osmišljavaju i kreiraju određenu vrstu teksta;
- izrađuju plan pisanja;
- sami stvaraju tekstove (govore o životu osobe koju su sami odabrali, opisuju radni postupak/igru/sport, komentarišu tekst/knjigu/film, pripovijedaju o događaju po sopstvenom izboru).

<p><i>Nakon pisanja:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – čitaju tekst; – procjenjuju svoj tekst i tekstove drugih učenika. <p>c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 2+3</p>
<p>Obrazovno-vaspitni ishod 5 <i>Na kraju učenja učenik će moći da objasni funkciju jezika kao sredstva komunikacije.</i></p>
<p>Ishodi učenja <i>Tokom učenja učenik će moći da:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – opiše jezik kao sistem znakova koji se ostvaruje kroz govor i pismo; – ukaže na značaj jezika za sporazumijevanje i njegovu prednost u odnosu na druge načine komunikacije; – razlikuje funkcije jezika; – utvrdi da se jezičke pojave izučavaju u dijahroniji i sinhroniji; – konstatuje argumentovano da jezici nastaju i nestaju; – obrazloži činjenično značaj jezičke tolerancije i uvažavanja različitosti.
<p>Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:</p> <p>a) Sadržaji/pojmovi: Funkcije i osobine jezika; sistem znakova; komunikacija, dijahronija/sinhronija.</p> <p>b) Aktivnosti učenja Učenici:</p> <ul style="list-style-type: none"> – govore o jeziku kao psihološkoj, biološkoj i sociološkoj pojavi; – odabranu temu ili pojam objašnjavaju, odnosno prikazuju gestikulacijom/mimikom i upoređuju je sa pisanim ili izgovorenim tekstom; – komentarišu različite teorije o nastanku jezika; – prezentuju primjere za različite funkcije jezika. <p>c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 3+4</p>
<p>Obrazovno-vaspitni ishod 6 <i>Na kraju učenja učenik će moći da primijeni jezičku normu u govoru i pisanju.</i></p>
<p>Ishodi učenja <i>Tokom učenja učenik će moći da:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – objasni što je norma, a što standardizacija; – prepozna nestandardne jezičke varijetete; – primijeni ortoepsku, ortografsku, morfološku, sintaksičku i leksičku normu; – utvrdi da je jezička norma sklona promjenama i da je norma konvencija; – razlikuje tipove raslojavanja jezika (socijalno, teritorijalno, funkcionalno i individualno); – komparira funkcionalne stilove; – procijeni svoje mogućnosti/ograničenja u primjeni jezičke norme u govoru i pisanju.
<p>Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:</p> <p>a) Sadržaji/pojmovi: Standardizacija i norma; jezičko raslojavanje – socijalno (žargon, sleng, argo), teritorijalno (dijalekti, varijante standardnog jezika (govori)), funkcionalno (književnoumjetnički, publicistički, administrativni,</p>

naučni i razgovorni stil), individualno (idialekti).

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- normiraju dijalektom pisane tekstove vodeći računa o ortografskoj, morfološkoj, sintaksičkoj i leksičkoj normi;
- upotrebljavaju dijalektizme/sleng, a zatim normiraju;
- pišu lekseme za rječnik žargona svoje generacije;
- vježbaju razgovorni stil, simuliraju telefonski i razgovor na ljetovanju/zimovanju i sl.;
- pronalaze i upoređuju tekstove pisane različitim funkcionalnim stilovima.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 3+4

Obrazovno-vaspitni ishod 7

Na kraju učenja učenik će moći da protumači istorijski razvoj jezika i savremenu jezičku situaciju.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- imenuje jezike i redakcije do XIX vijeka;
- nabroji najstarije pisane spomenike;
- opiše istorijske promjene u jeziku;
- prepozna jezičku porodicu kojoj pripada crnogorski jezik i njemu srodni jezici;
- objasni savremenu jezičku situaciju;
- obrazloži ulogu jezika u formiranju nacionalnog identiteta;
- pokaže jezičku toleranciju prema pripadnicima drugih nacija.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

a) Sadržaji/pojmovi:

Pisani spomenici, slovenski jezici (istočni, zapadni, južnoslovenski - istočni i zapadni), književni jezici do XIX vijeka (staroslovenski jezik, redakcije staroslovenskog jezika).

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- iz raznih izvora pronalaze tekstove pisane nekim od starih književnih jezika;
- uočavaju grafeme, ornamentiku, inicijale.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 4+5

Obrazovno-vaspitni ishod 8

Na kraju učenja učenik će moći da protumači značaj nauke o jeziku i predmet proučavanja njenih disciplina (fonetika i fonologija, morfologija, tvorba riječi, leksikologija, sintaksa).

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- prepozna razliku između fonetike i fonologije;
- opiše morfološke i sintaksičke jedinice;
- razlikuje korijen i osnovu riječi;
- razlikuje vrste afiksa;
- protumači predmet proučavanja tvorbe riječi i leksikologije.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

a) Sadržaji/pojmovi:

Fonetika i fonologija, morfologija, tvorba riječi, leksikologija, sintaksa.

b) Aktivnosti učenja

Učenici na odabranim primjerima umjetničkog/neumjetničkog teksta prepoznaju karakteristične odlike jezičkih disciplina.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 5+7

Obrazovno-vaspitni ishod 9

Na kraju učenja učenik će moći da pravilno upotrijebi glasovne promjene u govoru i pisanju.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- klasifikuje glasove prema izgovoru (po zvučnosti i po mjestu tvorbe);
- prepozna glasovne promjene;
- pravilno upotrijebi glasovne promjene u govoru i pisanju;
- zaključi u kojim slučajevima dolazi do odstupanja od pravila kod glasovnih promjena;
- procijeni značaj znanja iz crnogorskog jezika u razumijevanju i učenju stranih jezika.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

a) Sadržaji/pojmovi:

Jednačenje suglasnika po zvučnosti, jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe, prva, druga i treća palatalizacija, jotacija, promjena / u o, nepostojano a.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- u odabranom tekstu prepoznaju riječi u kojima se izvršila glasovna promjena, objašnjavaju i daju primjere;
- uočavaju odstupanja od glasovnih promjena.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 4+6

Obrazovno-vaspitni ishod 10

Na kraju učenja učenik će moći da primijeni pravopisna pravila.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni pravopisna pravila o upotrebi velikog i malog slova i pravilno ga primijeni;
- objasni termine transkripcija i transliteracija;
- primijeni skraćenice (s tačkom, bez tačke, latinske skraćenice, skraćenice višečlanih naziva);
- transkribuje strane riječi;
- prilagodi riječi stranog porijekla duhu crnogorskoga jezika;
- pravilno piše riječi stranog porijekla;
- upotrijebi pravila ijekavskog izgovora u govornoj i pisanoj komunikaciji;
- ispolji sigurnost u pisanoj komunikaciji.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

a) Sadržaji/pojmovi:

Pravopisna pravila (upotreba velikog i malog slova, skraćenice, pravila ijekavskog izgovora).

b) Aktivnosti učenika

Učenici:

- pišu po diktatu i provjeravaju tačnost zapisa;
- koriguju tekstove s greškama;
- pišu tekstove primjenjujući pravila ijekavskog izgovora;
- koriste se jezičkim priručnicima (pravopis, gramatika, rječnik).

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 3+4

II RAZRED

Obrazovno-vaspitni ishod 1

Na kraju učenja učenik će moći da aktivno sluša snimljeni razgovor i samostalno pripremi sličan razgovor.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- odredi temu i sagovornika;
- izdvoji ključne podatke saopštene tokom razgovora;
- objasni da li se razgovor/pregovor završio sporazumom ili ne;
- prepozna koji je sagovornik usmjeravao razgovor;
- procijeni korektnost i emotivno stanje sagovornika;
- razlikuje zvaničan i nezvaničan razgovor;
- zaključi o polaznim i konačnim stavovima učesnika u razgovoru/pregovoru;
- argumentovano obrazloži svoje mišljenje o tekstu;
- osmisli i izvede sličan razgovor (može i telefonski) o temama generacijski interesantnim (moda, muzika, zabava, film i sl.);
- uvažava drugačije mišljenje i sagovornika;
- racionalno koristi vrijeme;
- procijeni značaj čovjekove potrebe da ga drugi slušaju i razumiju.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

Sadržaji se planiraju na osnovu analize potreba učenika i nastavnikove procjene prethodno stečenih znanja i vještina. Strategije slušanja se razvijaju tokom cijelog srednjoškolskog obrazovanja. Strategije usvojene u prethodnim razredima nastavljaju da se primjenjuju u svim sljedećim razredima.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

Nakon prvog slušanja:

- određuju temu razgovora/pregovora;
- kazuju da li su sagovornici razgovarali ili pregovarali;

- objašnjavaju kako se razgovor završio i svoje mišljenje argumentuju;
- zaključuju o polaznim i konačnim stavovima učesnika u razgovoru/pregovoru.

Nakon drugog slušanja:

- određuju je li razgovor zvaničan ili nezvaničan i svoje mišljenje argumentuju;
- kazuju kakav je odnos među sagovornicima i svoje mišljenje obrazlože;
- govore kakvo je emotivno stanje sagovornika, tj. emotivna „atmosfera razgovora“ (na primjer: naklonjenost/nenaklonjenost, prijatnost/neprijatnost) i formiraju svoje mišljenje;
- prosuđuju o uviđajnosti sagovornika, da li je njihov govor riječima i pokretima odgovarajući i sl., i formiraju svoje mišljenje;
- razgovaraju o čovjekovoj potrebi da ga slušaju i razumiju;
- pripremaju i vode razgovor (o temama generacijski interesantnim: moda, muzika, zabava, film);
- postavljaju problem, planiraju rješenja, odlučuju o rješenjima, iznose stavove, argumentuju (rade u grupama ili u parovima);
- racionalno koriste vrijeme.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 0+3

Obrazovno-vaspitni ishod 2

Na kraju učenja učenik će moći da aktivno sluša govorene/naglas čitane/ekranizovane neumjetničke tekstove, analizira ih i samostalno stvori slične tekstove.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- prepozna namjenu i temu teksta;
- izdvoji ključne pojmove i razvrsta ih u pripremljenu pojmovnu mapu;
- protumači popunjenu pojmovnu mapu;
- objasni stručne riječi pomoću rječnika;
- protumači netekstualne djelove teksta (sheme, grafikone);
- kritički procijeni informacije i ideje iz teksta;
- razlikuje funkcionalne stilove pisanja (administrativni, publicistički, naučni, književni);
- utvrdi vrijednosti i svrhe koje su svojstvene medijskom tekstu;
- osmisli plan izlaganja i samostalno govorno nastupi uz pisanu pripremu;
- primijeni pravilo kontinuiteta teksta i jezičku pravilnost; izlaže pravilnom intonacijom, tempom i dikcijom;
- vrednuje nastup drugih učenika;
- pokaže lični integritet kroz sposobnost iznošenja stavova.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

Sadržaji se planiraju na osnovu analize potreba učenika i nastavnikove procjene prethodno stečenih znanja i vještina. Vještina slušanja, analize i stvaranja neumjetničkih tekstova može se razvijati na primjerima:

- naučnih tekstova povezanih sa sadržajima drugih nastavnih predmeta (na primjer: geografija, istorija, biologija, hemija, fizika, matematika; opis procesa, postupka i sl.);
- novosti o aktuelnim, zanimljivim događajima (vijest, izvještaj);
- radijska i TV reklama.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

Nakon slušanja naučnih tekstova:

- sistematizuju i klasifikuju ključne pojmove i s njima povezane važne podatke;
- ključne pojmove i s njima povezane važne podatke unose u pripremljenu pojmovnu mapu;
- ponove tekst (tj. usmeno/pismeno prezentuju popunjenu pojmovnu mapu);
- iskazuju svoje mišljenje i pokušavaju ga utemeljiti;
- sami dopune tekst novim sadržajima;
- rješavaju složene zahtjeve.

Nakon slušanja/gledanja medijskog teksta:

- kažu što se reklamira i što je o tome rečeno; jesu li svi podaci istiniti ili ne;
- predoče što naručilac reklame želi postići kod primaoca reklame i predviđaju kako će se on odazvati;
- razgovaraju o jeziku i kreativnim tehnikama medijskog teksta;
- komentarišu koje vrijednosti, životni stilovi i gledišta se prikazuju u medijskom tekstu ili se iz njega izostavljaju;
- razmjenjuju mišljenja o mogućim svrhama medijskog teksta;
- pronalaze i tumače slučaj u kojem postoji sukob između prava na informaciju i prava na privatnost;
- svoje mišljenje obrazlažu;
- sami govorno nastupaju (s unaprijed pripremljenom temom).

Prije govornoga nastupa:

- sami razmišljaju što bi sve mogli kazati o temi i izrađuju plan izlaganja;
- iz različitih izvora traže podatke koji im nedostaju i upisuju ih u plan izlaganja, pretvarajući ga u pismenu osnovu govornoga nastupa.

Tokom govornoga nastupa :

- samostalno govore uz pomoć pismene osnove, jasno i prirodno.

Poslije govornoga nastupa:

- komentarišu nastupe drugih učenika;
- odgovaraju na postavljena pitanja, navode detalje iz teksta, analiziraju;
- komentarišu stavove drugih učenika;
- razmjenjuju mišljenja o aktuelnosti i upotrebljivosti sadržaja (podataka) iz odabranih tekstova;
- učestvuju u igri uloga ili dramatizaciji;
- prepričavaju (pričaju) događaj (hronološki, retrospektivno).

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 2+3**Obrazovno-vaspitni ishod 3**

Na kraju učenja učenik će moći da samostalno stvori zvanične i nezvanične tekstove (molba, žalba).

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- imenuje pošiljaoca i primaoca, te emotivne i društvene odnose među njima;
- odredi namjeru pošiljaoca;
- razlikuje zvaničan i nezvaničan tekst;
- pronađe ključne podatke;

- analizira ustaljenu formu pisanja;
- stvori zvaničan i nezvaničan tekst, poštujući osnovna znanja o oblikovanju zvaničnih i nezvaničnih tekstova;
- vrednuje tekstove drugih učenika;
- ispolji sigurnost u pisanoj komunikaciji.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

Molba, žalba.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

Nakon prvog čitanja:

- kazuju ko piše tekst i kome je namijenjen;
- u tekstu traže elemente na osnovu kojih su to prepoznali;
- kazuju kakav je društveni i emotivni odnos između onoga kome je tekst namijenjen i onoga ko je pisao;
- u tekstu traže elemente na osnovu kojih su to zaključili;
- saopštavaju što pošiljalac očekuje od primaoca i podacima iz teksta potvrđuju svoje mišljenje.

Nakon ponovnog čitanja:

- prepoznaju suštinske podatke i objašnjavaju ih;
- kazuju svoje mišljenje o tome kako će se primalac molbe/žalbe odazvati, obrazlažu ga;
- kazuju da li je tekst zvaničan ili nezvaničan i u njemu traže jezičke osobine na osnovu kojih su to zaključili;
- određuju elemente formalnog oblikovanja zvaničnih i nezvaničnih tekstova;
- sami stvaraju slične tekstove vodeći računa o grafičkoj formi teksta i jezičkoj pravilnosti;
- komentarišu tekstove drugih učenika.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 1+2

Obrazovno-vaspitni ishod 4

Na kraju učenja učenik će moći da čita s razumijevanjem neumjetničke tekstove (naučne i publicističke), analizira ih i samostalno piše slične tekstove.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- prepozna namjenu i temu teksta;
- identifikuje strukturna obilježja teksta;
- objasni stručne riječi pomoću rječnika;
- izdvoji važne podatke iz teksta;
- pronađe traženi podatak (i iz netekstualnoga dijela);
- odredi je li tekst pisan standardnim jezikom, da li je umjetnički ili neumjetnički;
- razlikuje pisane tekstove različitog tipa (sadržine, stila);
- poveže vještine čitanja radi informacije i čitanja iz uživanja;
- kritički protumači informacije iz teksta;
- određeni tekst izloži različitim funkcionalnim stilovima;
- kreira biografiju/CV/referat/rezime/zapisnik/podsjetnik/podsetnik na zadatu temu, tekstove publicističkog stila (vijest, izvještaj), esej na zadatu temu (neliterarnu);

- izvrši jezičko-stilsku analizu;
- osmisli portfolio kreativnih tekstova;
- procijeni svoj tekst i tekstove drugih učenika, kao i značaj jezičke kulture.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

Biografija, CV, izvještaj, vijest, referat, esej, rezime, zapisnik, podsjetnik/podsetnik.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- čitaju kratke neumjetničke tekstove i tokom čitanja podvlače značajne podatke.

Nakon ponovnog čitanja:

- iskazuju svoje mišljenje o tekstu i pokušavaju ga utemeljiti;
- pričaju o svojim iskustvima i razmišljanjima vezanim za tekst;
- u tekstu traže zahtijevani podatak (i u netekstualnome dijelu);
- tumače netekstualne djelove (na primjer pregledne sheme, tabele, grafikone i sl.);
- objašnjavaju razliku između književnoumjetničkoga i administrativnoga stila; određuju da li je tekst umjetnički ili neumjetnički;
- određuju da li je tekst objektivni ili subjektivni i saopštavaju svoje mišljenje;
- subjektivni tekst pretvaraju u objektivni;
- određuju stil autora (ozbiljan, ironičan, sentimentalni); čitaju naučne tekstove;
- komentarišu njihovu jasnost, razumljivost i jezičku pravilnost, ispravljaju ih, ako je potrebno.

Sami pišu tekstove, i to:

- pripovijedaju o životu osobe koju su sami odabrali;
- pišu kraći esej o djelu po izboru; opisuju radni postupak; komentarišu tekst, knjigu, film i sl., koji su sami odabrali;
- pronalaze ili pišu tekst po uzoru na naučni, a onda stilizacijom naprave od njega umjetnički.

Prije pisanja:

- razmišljaju što bi sve mogli napisati i izrađuju plan pisanja;
- u različitim izvorima traže podatke i upisuju ih u plan izlaganja;
- smišljaju i kreiraju određenu vrstu teksta (na primjer priču o životu poznate osobe, opis radnoga postupka, objašnjenje nastanka pojava/stanja, komentar priredbe/knjige, definisanje pojma, vijest, izvještaj, CV, referat, rezime, zapisnik, podsjetnik/ podsetnik na zadatu temu);

U toku pisanja:

- podatke iz plana izlaganja pretvaraju u pisani tekst;
- vode računa o kompoziciji teksta;
- na kraju teksta navode izvore;
- za kraći tekst (zanimljiv muzički, sportski događaj) smišljaju što više naslova (na kraju biraju najduhovitiji).

Nakon pisanja:

- pročitaju sastav, prepisuju tekst vodeći računa o njegovoj spoljašnjoj oblikovanosti, čitljivosti i jezičkoj pravilnosti;
- pripremi portfolio kreativnih tekstova;
- procjenjuju svoj tekst i tekstove svojih drugova.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 4+6

Obrazovno-vaspitni ishod 5**Na kraju učenja učenik će moći da protumači evoluciju jezika i razvoj pisma.****Ishodi učenja***Tokom učenja učenik će moći da:*

- objasni razvoj jezika i pojam jezičke konvencije;
- navede faze u razvoju jezika kroz istoriju, kao i odnos jezika i pisma;
- nabroji vrste pisama i objasni karakteristike istih;
- opiše karakteristike glagoljice, ćirilice i latinice;
- uporedi jezičke srodnosti i porodice jezika;
- odredi pripadnost crnogorskog i njemu srodnih jezika jezičkoj porodici;
- protumači sadašnju situaciju na širem jezičkom području;
- istraži uzroke pojave višejezičnosti u jednoj državi;
- razlikuje i koristi izraze: bilingvizam, multilingvizam, diglosija i ilustruje ih primjerima;
- pokaže jezičku toleranciju prema govornicima drugih jezika.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda**a) Sadržaji/pojmovi:**

Evolucija jezika (jezičke srodnosti, porodice jezika, razvoj pisma, jezičke pojave, jezička konvencija, bilingvizam, multilingvizam, diglosija).

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- nabrajaju jezike, razvrstavaju ih po srodnosti, prave sheme, objašnjavaju pojam *konvencija*;
- pronalaze iz enciklopedija ili drugih izvora ilustracije pisama;
- izgovaraju riječi koje znaju (ako znaju) iz srodnih jezika;
- prave sheme slovenskih jezika i komentarišu ih;
- navode primjere i objašnjavaju pojave: bilingvizam, multilingvizam, diglosiju.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 2+3**Obrazovno-vaspitni ishod 6****Na kraju učenja učenik će moći da protumači istorijski razvoj jezika od 19. vijeka.****Ishodi učenja***Tokom učenja učenik će moći da:*

- poveže istorijski razvoj jezika do 19. vijeka s Vukovim radom, radom njegovih prethodnika i sljedbenika;
- navede promjene obuhvaćene Vukovom reformom jezika i pravopisa;
- poveže Vukov rad sa savremenom jezičkom situacijom;
- obrazloži značaj Bečkog i Novosadskog književnog dogovora;
- povezuje društvene prilike s jezičkom situacijom;
- obrazloži proces kodifikacije i protumači proces standardizacije crnogorskog jezika;
- razlikuje književni jezik i standardni jezik;
- analizira uticaj društvenih prilika na jezičku situaciju;
- argumentuje svoj stav o sadašnjoj situaciji na širem jezičkom području;
- procijeni značaj poznavanja crnogorskog jezika radi integracije u svoju i srodne kulture.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:**a) Sadržaji/pojmovi:**

Istorijski razvoj jezika od 19. vijeka (standardizacija, kodifikacija).

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- posmatraju pisani dokumenat iz srednjega vijeka, uočavaju karakteristike pisma i teksta;
- ponavljaju i povezuju znanja na tekstovima pisanim starim književnim jezikom;
- prepoznaju riječi bliske današnjim oblicima, upoređuju ih, pronalaze sličnosti i razlike;
- karakteristične djelove teksta preformulišu u skladu sa savremenom normom;
- na primjerima tumače razlike između književnog i standardnog jezika;
- argumentovano razgovaraju o sadašnjoj situaciji na širem jezičkom području.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 3+4

Obrazovno-vaspitni ishod 7

Na kraju učenja učenik će moći da protumači karakteristike morfologije kao jezičke discipline i predmet njezina proučavanja.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- opiše morfologiju kao jezičku disciplinu;
- objasni odnos morfeme i riječi;
- razlikuje tipove morfema i upotrebljava pojmove morfem, morf i alomorf;
- klasifikuje vrste riječi (promjenljive i nepromjenljive, samostalne i nesamostalne);
- odredi gramatičke kategorije i sintaksičke funkcije svih vrsta riječi;
- protumači pojam supletivizam;
- primijeni dubletne oblike u promjeni imenica i enklitičke oblike u promjeni zamjenica;
- upotrebljava kraće i duže oblike u zamjeničko-pridjevskoj promjeni prisvojnih, pokaznih i upitnih zamjenica;
- pravilno upotrijebi riječi u govornoj i pisanoj komunikaciji;
- analizira u okviru rečenice značenja, oblike, promjene i funkcije vrsta riječi;
- riješi jezičku nedoumicu u vezi sa određenim oblicima vrsta riječi;
- formira stav o korisnosti znanja iz crnogorskog jezika u razumijevanju i učenju stranih jezika;
- vrednuje metodičke modele nastave jezika.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

a) Sadržaji/pojmovi:

Morfologija (morfem, morf, alomorf, tipovi morfema, prefiks, sufiks, spojni morfem, nastavak za oblik, vrste riječi, dubleti, enklitički oblici, supletivizam).

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- saopštavaju definiciju morfologije;
- na datim primjerima uočavaju odnos morfeme i riječi;
- objašnjavaju pojmove morfem, morf i alomorf;
- u riječi označavaju prefikse, sufikse, spojne morfeme i nastavke za oblik;
- pronalaze i zapisuju riječi iz odabranih tekstova raznih funkcija i stilova;
- u odabranim tekstovima prepoznaju i klasifikuju gramatičke kategorije;
- klasifikuju vrste riječi;
- uočavaju nepravilno napisane oblike, povezuju sa pravopisnim pravilom i ispravljaju;

- uočavaju dubletne oblike u deklinacijama;
- uočavaju enklitičke oblike u promjeni zamjenica;
- pravilno pišu komparativ i superlativ;
- uočavaju glagolsko vrijeme i način;
- klasifikuju nepromjenljive riječi;
- pišu po diktatu sve vrste riječi;
- analiziraju značenja, oblike, promjene i funkcije vrsta riječi u okviru rečenice, objašnjavaju ih, sintetišu znanje;
- komentarišu različite metodičke modele nastave jezika i njihovu efikasnost.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 9+12

Obrazovno-vaspitni ishod 8

Na kraju učenja učenik će moći da primijeni pravopisna pravila.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni pravopisno pravilo o upotrebi velikog slova i pravilno ga primijeni (nazivi književnih djela, udžbenika, novina, časopisa, filmova, knjiga, emisija, zakona, deklaracija, sporazuma, konferencija, kongresa, katedri na fakultetima, odsjeka, nastavnih predmeta, istorijskih događaja; zamjenice Vi i Vaš, Ti i Tvoj; titulisanje svjetovnih i duhovnih velikodostojnika);
- pravilno piše riječi (sastavljeno i rastavljeno);
- pravilno rastavlja riječi na kraju reda;
- razlikuje interpunkcijske i pravopisne znake i pravilno ih upotrijebi;
- demonstrira samostalno korišćenje pravopisnih priručnika;
- osmisli pravopisni podsjetnik/ podšetnik;
- ispolji samopouzdanje u pisanoj komunikaciji na osnovu poznavanja jezičke norme.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

a) Sadržaji/pojmovi:

Pravopis (veliko slovo: nazivi književnih djela, udžbenika, novina, časopisa, filmova, knjiga, emisija, zakona, deklaracija, sporazuma, konferencija, kongresa, katedri na fakultetima, odsjeka, nastavnih predmeta, istorijskih događaja; zamjenice Vi i Vaš, Ti i Tvoj; titulisanje svjetovnih i duhovnih velikodostojnika); rastavljeno i sastavljeno pisanje riječi, podjela riječi na kraju reda, interpunkcijski znaci, pravopisni znaci.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- pišu po diktatu i ispravljaju pravopisne greške u tekstu;
- rade kratke pravopisne vježbe;
- sastavljaju u grupi/paru zadatke različitog tipa i nivoa složenosti, razmjenjuju ih i rješavaju;
- izrađuju edukativni pano (pravopisni podsjetnik/ podšetnik);
- demonstriraju služenje priručnikom.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 5+6

III RAZRED

Obrazovno-vaspitni ishod 1

Na kraju učenja učenik će moći da aktivno sluša govorene/naglas čitane/ekranizovane neumjetničke tekstove i sam stvori slične tekstove.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- odredi namjenu i temu teksta;
- uoči i izdvoji ključne pojmove i podatke iz teksta;
- objasni netekstualne djelove teksta (sheme, grafikone);
- protumači stručne riječi pomoću rječnika;
- ocijeni istinitost navedenih podataka;
- pripremi plan nastupa i sam govorno nastupi;
- činjenično obrazloži svoje stavove;
- uvaži drugačiji stav sagovornika.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:**a) Sadržaji/pojmovi:**

Sadržaji se planiraju na osnovu analize potreba učenika i nastavnikove procjene prethodno stečenih znanja i vještina. Vještina slušanja i stvaranja neumjetničkih tekstova može se razvijati na primjerima neumjetničkih tekstova prilagođenih uzrastu.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

Nakon slušanja:

- iskazuju svoje mišljenje o tekstu i obrazlažu ga;
- govore o svojim iskustvima, razmišljanjima i sl.;
- pronalaze objašnjenja za stručne riječi u rječniku;
- klasifikuju dobijene podatke.

Prije govornog nastupa:

- razmišljaju što bi sve mogli kazati o temi;
- traže podatke koji im nedostaju iz različitih izvora i upisuju ih u plan izlaganja.

Tokom govornog nastupa:

- samostalno govore uz pomoć plana izlaganja i vode računa o jasnosti i razumljivosti sopstvenog govora.

Nakon govornog nastupa:

- komentarišu nastupe drugih učenika;
- odgovaraju na postavljena pitanja, navode detalje iz teksta;
- komentarišu stavove drugih učenika.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 0+3**Obrazovno-vaspitni ishod 2**

Na kraju učenja učenik će moći da objasni pojam i svrhu medija.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- prepozna tip poruke/informacije koju može naći u pojedinoj vrsti medija;

- razlikuje vrste i žanrove medijskih tekstova (informacija, vijest, reklama, zabavni žanrovi i sl.);
- uporedi zbivanja u empirijskom svijetu i način kako su ta zbivanja predstavljena u medijima (odstupanje empirijske stvarnosti od medijske stvarnosti);
- pokaže spremnost za rad u grupi;
- poštuje pravila timskog rada.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

a) Sadržaji/pojmovi:

Mediji, vrste i žanrovi medijskih tekstova.

b) Aktivnosti učenja:

Učenici:

- u tekstovima uočavaju sličnosti i razlike u odnosu na to kako se isti događaj (utakmica, politički ili javni skup, kulturni događaj, nesreća i sl.) prezentira u različitim vrstama medija (TV, štampa, radio, internet);
- iskazuju svoja zapažanja o interpretaciji istog događaja u različitim medijima i u okviru samog medija;
- uočavaju činjenice u tekstovima (broj, sličnosti, razlike, istovjetnosti); iz analize, na nivou grupe, u paru ili pojedinačno izvode zaključke.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 2+4

Obrazovno-vaspitni ishod 3

Na kraju učenja učenik će moći da objasni proces tvorbe riječi.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni tvorbu riječi (derivacija - sufiksacija, infiksacija, unutrašnja tvorba riječi, kompozicija prefiksacija, povezanost prefiksacije i sufiksacije, prosto srastanje i slaganje riječi sa spojnim samoglasnikom);
- razlikuje formant (osnovni nastavak) i obični nastavak;
- razlikuje korjenite i izvedene riječi;
- oprimjeri tvorbu imenica, pridjeva, glagola i priloga i pravilno je piše;
- formira porodicu riječi.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

a) Sadržaji/pojmovi:

Tvorba riječi; prefiksi, sufiksi, osnovni principi tvorbe, derivacija, sufiksacija.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- na datim primjerima objašnjavaju tvorbu riječi;
- daju primjere (po analogiji);
- vježbaju pravilno pisanje uz samokorekciju;
- prave sheme za odabrane porodice riječi (tvorbene porodice).

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 4+5

Obrazovno-vaspitni ishod 4

Na kraju učenja učenik će moći da protumači predmet proučavanja leksikologije i njoj srodnih disciplina.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni sinonime, homonime, paronime, antonime i upotrijebi ih;
- protumači što su termini, fraze, klišeji i kalkovi;
- razlikuje termine: lokalizam, dijalektizam, internacionalizam, arhaizam, neologizam, žargonizam, vulgarizam, familijarizam.
- razlikuje prefikse i sufikse porijeklom iz klasičnih jezika i protumači njihovu ulogu;
- pronađe za riječi stranoga porijekla odgovarajuće riječi u crnogorskom jeziku;
- procijeni na osnovu leksema tip i karakter teksta.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:**a) Sadržaji/pojmovi:**

Leksikologija; rječnik, leksikografija, leksem, leksičko-semantičke kategorije; lokalizam, dijalektizam, internacionalizam, arhaizam, neologizam, žargonizam, vulgarizam, familijarizam.

b) Aktivnosti učenika

Učenici:

- traže i tumače semantiku riječi približnih oblika;
- prepoznaju riječi po porijeklu - iz kojega su jezika i traže odgovarajuće iz crnogorskog jezika;
- prepoznaju terminologiju određene nauke (ili neke druge djelatnosti) na odabranim tekstovima.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 4+5**Obrazovno-vaspitni ishod 5**

Na kraju učenja učenik će moći da nabroji sintaksičke jedinice i objasni vrste sintagmema i vrste rečenica.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- prepozna vrstu i klasifikuje sintagmeme (imeničke, pridjevske, glagolske, priloške);
- odredi glavni i zavisni član;
- uoči osnovne konstrukcije predikatske rečenice;
- izdvoji glavne i zavisne rečenične članove;
- razlikuje vrste zavisnih i nezavisnih rečenica;
- utvrdi značenje i funkciju rečeničnih djelova;
- primijeni pravila kongruiranja predikata i subjekta u rodu i broju.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:**a) Sadržaji/pojmovi:**

Sintaksa (sintagmem, rečenica i rečenični djelovi, vrste rečenica).

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- na odabranom tekstu potcrtavaju sintagmeme i prepoznaju vrstu;
- pišu predikatske rečenice/izdvajaju ih iz teksta;

<ul style="list-style-type: none"> – u rečenici uočavaju njene djelove i određuju funkciju i značenje; – prepoznaju tip rečenice u tekstu. <p>c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 5+8</p>
<p>Obrazovno-vaspitni ishod 6 <i>Na kraju učenja učenik će moći da pravilno primijeni padežne oblike u govoru i pisanju.</i></p>
<p>Ishodi učenja <i>Tokom učenja učenik će moći da:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – prepozna padežne oblike; – objasni i primijeni padežnu sinomiju; – ispravi u tekstu nepravilnu upotrebu padeža; – ispolji sigurnost u govoru i pisanju.
<p>Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:</p> <p>a) Sadržaji/pojmovi: Padežni sistem, padežna sinonimija.</p> <p>b) Aktivnosti učenja Učenici:</p> <ul style="list-style-type: none"> – prave grafikone sa padežima i pitanjima na koja se dobijaju padeži; – na datim primjerima ili u tekstu prepoznaju padežne oblike; – za određene oblike traže sinonime; – uočavaju nepravilno upotrijebljen padež u tekstu. <p>c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 9+11</p>
<p>Obrazovno-vaspitni ishod 7 <i>Na kraju učenja učenik će moći da pravilno upotrijebi negaciju.</i></p>
<p>Ishodi učenja <i>Tokom učenja učenik će moći da:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – pravilno upotrijebi i piše negaciju; – pravilno upotrijebi i piše dvostruku negaciju; – riješi pravopisnu nedoumicu u pisanju negacije; – pokaže vještinu upotrebe pravopisnog priručnika.
<p>Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:</p> <p>a) Sadržaji/pojmovi: Negacija.</p> <p>b) Aktivnosti učenika Učenici:</p> <ul style="list-style-type: none"> – uočavaju pravila na tekstu; – koriguju svoj ili tekst drugog učenika; – ispravljaju pravopisne greške u odabranim tekstovima. <p>c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 2+3</p>

IV RAZRED

Obrazovno-vaspitni ishod 1

Na kraju učenja učenik će moći da aktivno sluša govorene/naglas čitane/ekranizovane neumjetničke tekstove, analizira ih i samostalno stvori sličan tekst.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede namjenu i temu teksta;
- uoči i izdvoji ključne pojmove i važne podatke iz teksta;
- protumači netekstualne djelove teksta (sheme, grafikone);
- objasni stručne riječi pomoću rječnika;
- ocijeni istinitost navedenih podataka;
- sistematizuje dobijene podatke;
- razlikuje funkcionalne stilove – administrativni, publicistički, naučni, književni;
- samostalno govorno nastupi (s unaprijed pripremljenom temom) uz pisanu pripremu;
- argumentovano procijeni svoj i nastupe drugih učenika;
- iskaže emocionalni i estetski stav i utemelji ga na činjenicama.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

a) Sadržaji/pojmovi:

Sadržaji se planiraju na osnovu analize potreba učenika i nastavnikove procjene prethodno stečenih znanja i vještina. Vještina slušanja, analize i stvaranja neumjetničkih tekstova može se razvijati na primjerima tekstova povezanih sa sadržajima drugih nastavnih predmeta.

b) Aktivnosti učenja:

Učenici:

- sistematizuju i klasifikuju dobijene podatke, odvajaju bitne od nebitnih;
- u pojmovnu mapu unose ključne pojmove;
- iskazuju svoje mišljenje i pokušavaju ga utemeljiti;
- govore o svojim iskustvima i dopunjavaju tekst;
- sami govorno nastupaju (s unaprijed pripremljenom temom);
- *prije govornog nastupa*: razmišljaju što bi sve mogli da kažu o temi i izrađuju plan izlaganja; iz različitih izvora traže podatke i pretvaraju plan u pisanu osnovu govornog nastupa.
- *tokom govornog nastupa*: samostalno govore uz pomoć pisane osnove, jasno i prirodno.
- *nakon govornog nastupa*: argumentovano upoređuju i ocjenjuju svoj i nastup svojih drugova; komentarišu stavove drugih učenika; razmjenjuju mišljenja o aktuelnosti i upotrebljivosti sadržaja (podataka) iz odabranih tekstova.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 0+3

Obrazovno-vaspitni ishod 2

Na kraju učenja učenik će moći da protumači pojam i svrhu medija.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- prepozna tip poruke/informacije koju može naći u pojedinoj vrsti medija;
- razlikuje vrste i žanrove medijskih tekstova (informacija, vijest, reklama, politička poruka,

zabavni žanrovi itd.);

- objasni razliku između zbivanja u empirijskom svijetu i načina predstavljanja tih zbivanja u medijima (empirijska i medijska stvarnost);
- pronađe razliku između jednosmjernih i interaktivnih medija;
- utvrdi da su svi medijski tekstovi konstrukti;
- analizira načine na koje medijski tekstovi djeluju na recipijente;
- ocijeni na koji način razumijevanje teksta poruke zavisi od osobnosti recipijenta;
- vrednuje informacije i njihove izvore i povezuju ih s postojećim znanjem i vrijednosnim sistemom;
- kritički procijeni uticaj medijskih tekstova na doživljaj stvarnosti i oblikovanje identiteta različitih recipijenata;
- argumentovano raspravlja o zadatoj temi u skladu sa komunikacijskom situacijom;
- poštuje pravila rada u grupi.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

a) Sadržaji/pojmovi:

Mediji, medijska informacija.

b) Aktivnosti učenja:

Učenici:

- otkrivaju i objašnjavaju strategije uvjeravanja u različitim medijskim tekstovima (podsticajne tvrdnje, privlačni životni stilovi, popularni trendovi, raskoš, slavne ličnosti, podilaženje, lično svjedočenje);
- objašnjavaju razlike u recepciji kod različitih društvenih grupa (dob, pol, društveni status, stepen obrazovanja, specifični interesi i dr.);
- istražuju i pokazuju na koji način mediji mogu uticati na stavove, vrijednosti, emocije recipijenta i samostalno kreiraju tekst reklame;
- učestvuju u debati.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 2+3

Obrazovno-vaspitni ishod 3

Na kraju učenja učenik će moći da nakon čitanja i analize neumjetničkih tekstova samostalno stvori sličan tekst.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede namjenu i temu teksta;
- uoči i izdvoji ključne pojmove i važne podatke iz teksta;
- protumači netekstualne djelove teksta;
- objasni stručne riječi pomoću rječnika;
- procijeni istinitost podataka;
- uporedi formalno i neformalno obraćanje u pisanju;
- osmisli plan izlaganja i samostalno napiše tekstove različitog administrativnog stila;
- uređuje, lektoriše i koriguje tekst;
- vrednuje tekstove drugih učenika.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

a) Sadržaji/pojmovi:

Dnevnik, prijava na konkurs, lektura i korektura, uređivanje teksta.

b) Aktivnosti učenja:

Učenici:

- iskazuju svoje mišljenje o tekstu utemeljeno na činjenicama;
- opisuju netekstualne djelove (sheme, tabele, grafikone i sl.);
- objašnjavaju razliku između umjetničkog i drugih stilova;
- prikupljaju građu i pišu tekstove – prijavu na konkurs, oglas o slobodnom radnom mjestu, dnevnik;
- *prije pisanja*: izrađuju plan pisanja, u različitim izvorima traže podatke; smišljaju i kreiraju određenu vrstu teksta.
- *u toku pisanja*: na osnovu plana stvaraju pisani tekst vodeći računa o kompoziciji teksta; na kraju teksta navode izvore.
- *nakon pisanja*: čitaju tekst i uz pomoć priručnika ispravljaju jezičko-stilske greške; svoj tekst upoređuju sa radovima drugova iz odjeljenja, analiziraju ustaljenu formu pisanja i iznose svoje mišljenje; vježbaju analizu, sintezu, indukciju, dedukciju, dokazivanje, zaključivanje, generalizovanje, konkretizovanje itd.; pokušavaju da napišu tekst o kompleksnijem problemu iz društvenog, naučnog, umjetničkog života koristeći navedene operacije; lektorišu ponuđene tekstove.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 3+3

Obrazovno-vaspitni ishod 4

Na kraju učenja učenik će moći da odredi padežne oblike i pravilno ih primijeni u govoru i pisanju.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- opiše osnovne karakteristike padežnog sistema;
- navede osnovne sintaksičko-semantičke karakteristike svakog padeža pojedinačno;
- odredi prijedloško-padežne konstrukcije;
- objasni padežnu upotrebu bez prijedloga i protumači padežna značenja;
- protumači padežnu polisemiju i sinonimiju;
- prosudi o značenju prijedloga kao konkretizatora padežnog značenja;
- integriše stečena znanja i samostalno koriguje tekst;
- vrednuje metodičke modele nastave jezika.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

a) Sadržaji/pojmovi:

Sintaksa; padežni sistem; padežna sinonimija; polivalentnost padeža.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- na datim primjerima ili tekstu prepoznaju padežne oblike, određuju njihovo značenje i funkciju;
- za određene oblike traže sinonime;
- izražavaju misao na različite načine;
- na pripremljenim tekstovima prepoznaju nepravilne konstrukcije tipa: *u prilog nečega, svirati gitaru.*

<p>c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 4+5</p>
<p>Obrazovno-vaspitni ishod 5 <i>Na kraju učenja učenik će moći da utvrdi razliku između semantičke i gramatičke kongruencije i primijeni njihova pravila.</i></p>
<p>Ishodi učenja <i>Tokom učenja učenik će moći da:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – opiše osnovne karakteristike kongruencije; – prepozna kongruentne kategorije; – uporedi gramatičku i semantičku kongruenciju; – samostalno koriguje tekst; – poštuje pravila rada u grupi.
<p>Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:</p> <p>a) Sadržaji/pojmovi: Kongruencija; gramatička i semantička kongruencija; potpuna i nepotpuna kongruencija.</p> <p>b) Aktivnosti učenja: Učenici:</p> <ul style="list-style-type: none"> – pišu tekstove na različite teme vodeći računa o kongruenciji u rečenicama; – analiziraju primjere, uočavaju riječ koja ima funkciju kontrolora kongruencije; – uočavaju gramatičke kategorije koje učestvuju u kongruenciji (kongruentne kategorije); – samostalno ili u grupi osmišljavaju primjere za kongruenciju. <p>c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 1+2</p>
<p>Obrazovno-vaspitni ishod 6 <i>Na kraju učenja učenik će moći da protumači sistem nezavisnosloženih i zavisnosloženih rečenica.</i></p>
<p>Ishodi učenja <i>Tokom učenja učenik će moći da:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – uoči odnos prostih i proširenih rečenica u složenoj rečenici; – objasni sistem nezavisnosloženih rečenica; – protumači sistem zavisnosloženih rečenica; – razlikuje nezavisnosložene od zavisnosloženih rečenica; – procijeni informativnu i stilsku vrijednost zavisnih rečenica; – primijeni stečena znanja iz područja sintakse rečenice u sintaksičkoj analizi; – pravilno i jasno izrazi misao, koristeći različite vrste rečenica; – ispolji sigurnost u jezičkom nastupu.
<p>Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:</p> <p>a) Sadržaji/pojmovi Vrste rečenica - nezavisnosložene, zavisnosložene; semantička i sintaksička veza među rečenicama.</p> <p>b) Aktivnosti učenja: Učenici:</p> <ul style="list-style-type: none"> – na tekstu prepoznaju tip rečenice;

- preoblikuju rečenice (od zavisne stvaraju više rečenica);
- određuju tip rečenice koju su stvorili;
- uočavaju informativnu i stilsku vrijednost pročitanih, stvorenih rečenica.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 2+3

Obrazovno-vaspitni ishod 7

Na kraju učenja učenik će moći da protumači glagolska vremena i glagolske načine, kao i njihovu funkciju u jeziku.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- prepozna glagolska vremena, načine, pomoćne, modalne, fazne i perifrazne glagole;
- opiše glagolske načine i navede njihovu razliku u odnosu na glagolska vremena;
- odredi nelične glagolske oblike i njihovu sintaksičku funkciju;
- uporedi indikativnu, relativnu i modalnu upotrebu glagolskih oblika;
- koristi različita vremena i načine na datom tekstu i analizira stil preoblikovanog teksta;
- upotrijebi stečena znanja u sintaksičkoj analizi teksta.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

a) Sadržaji/pojmovi:

Glagolska vremena i načini; nelični glagolski oblici.

b) Aktivnosti učenja:

Učenici:

- prepoznaju glagolska vremena i načine, određuju njihovu upotrebu;
- uočavaju i objašnjavaju stilska obilježja relativne i modalne upotrebe;
- preoblikuju tekst koristeći različita vremena i načine;
- analiziraju stil preoblikovanog teksta.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 3+4

Obrazovno-vaspitni ishod 8

Na kraju učenja učenik će moći da uspješno komunicira.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede informativnu vrijednost svakog rečeničkog člana;
- utvrdi informativno težište rečenice (predikat, subjekat, objekat);
- protumači strukturu nepotpunih rečenica i njihovu upotrebnu vrijednost;
- izrazi misao na više načina;
- procijeni mogućnosti kojima se postiže ekonomičnost rečenice;
- ispolji sigurnost u jezičkom nastupu.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

a) Sadržaji/pojmovi:

Raspoređivanje sintaksičkih jedinica; informativna aktuelizacija rečenice; komunikativna kohezija; specijalni tipovi nepotpunih rečenica.

b) Aktivnosti učenja:

Učenici:

- uočavaju stilski neobilježen (običan) i stilski obilježen red riječi; mijenjaju ga;
- razlikuju istaknuto od neistaknutog u govoru i pisanom tekstu; preoblikuju tekstove;
- pravilno raspoređuju enklitike i proklitike;
- objašnjavaju veze među djelovima teksta;
- izbjegavaju dvosmislenosti; izostavljaju suvišne djelove, tj. već rečeno; postižu ekonomičnost rečenice;
- slažu rečenice izgovarajući riječi pojedinačno (svaki učenik po jednu riječ).

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 2+3

Obrazovno-vaspitni ishod 9

Na kraju učenja učenik će moći da protumači vremenska značenja glagolskih oblika.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede razliku između ličnih i neličnih glagolskih oblika;
- objasni specifičnosti indikativnih, relativnih, modalnih, kvalifikativnih i gnomskih upotreba glagola;
- upotrijebi stečena znanja u sintaksičkoj analizi teksta.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

a) Sadržaji/pojmovi:

Lični i nelični glagolski oblici; vremenska (indikativna i relativna) i modalna upotreba glagolskih oblika, kvalifikativna i gnomska upotreba.

b) Aktivnosti učenja:

Učenici:

- uočavaju razliku između ličnih i neličnih glagolskih oblika;
- na datom tekstu objašnjavaju specifičnosti svih upotreba glagola.

c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 3+4

Obrazovno-vaspitni ishod 10

Na kraju učenja učenik će moći da primijeni pravopisna pravila.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- pravilno upotrijebi negaciju;
- pravilno primijeni dvostruku negaciju;
- riješi pravopisnu nedoumicu u pisanju negacije;
- demonstrira vještinu upotrebe pravopisnog priručnika;
- kreira pravopisni podsjetnik/ podšetnik ;
- ispolji samopouzdanje u pisanoj komunikaciji na osnovu poznavanja jezičke norme.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

a) Sadržaji/pojmovi:

Negacija.

<p>b) Aktivnosti učenja: Učenici:</p> <ul style="list-style-type: none"> – afirmativne rečenice pretvaraju u odrične i obrnuto; – formiraju rečenice s dvostrukom negacijom; – pišu tekstove uvažavajući pravopisna pravila; – demonstriraju služenje priručnikom.
<p>c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 2+3</p>
<p>Obrazovno-vaspitni ishod 11 <i>Na kraju učenja učenik će moći da analizira komunikacione vještine drugih učenika i unaprijedi sopstvenu komunikacionu sposobnost.</i></p>
<p>Ishodi učenja <i>Tokom učenja učenik će moći da:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – prepozna govorne činove; – odredi ulogu jezika u raznim sferama života; – procijeni ulogu vanjezičkih elemenata u komunikaciji; – razlikuje verbalnu i neverbalnu komunikaciju; – uporedi dijalekat i standardni jezik; – protumači elemente na kojima počiva jezička kultura pojedinca i društva; – argumentovano diskutuje o značenju pojma narodna lingvistika; – procijeni stepen uspješnosti realizacije komunikacionog procesa.
<p>Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:</p> <p>a) Sadržaji/pojmovi: Pragmatika; govorni činovi; vanjezički elementi u komunikaciji; neverbalna komunikacija; jezička kultura; narodna lingvistika.</p> <p>b) Aktivnosti učenja: Učenici:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razgovaraju o upotrebi i zloupotrebi jezika; o masovnoj komunikaciji; – navode primjere; – simuliraju situacije u kojima primijenjuju govorne činove; – ocjenjuju razgovor, prikladnost dijaloga u određenim situacijama. <p>c) Broj časova za realizaciju (okvirno): 2+2</p>

F. DIDAKTIČKE PREPORUKE

Opšte preporuke

Izučavanje jezika povezano je s učenikovim iskustvom i znanjem iz osnovne škole i ono je više nadogradnja i utemeljivanje znanja, te nastavak sticanja funkcionalne pismenosti. Povezivanje i fleksibilnost znanja povećava osposobljenost učenika za djelovanje u ukupnoj društvenoj sredini. To

znači da težište više nije na prenošenju određenih sadržaja, već na razvijanju sposobnosti i vještina (kompetencija), navika i socijalno prihvatljivih osobina ličnosti. Škola, prema tome, nema prevashodno informativnu, već formativnu i socijalizacijsku funkciju.

Težište obrazovnoga programa pomjera se ka ishodima kao krajnjim rezultatima obrazovanja. To podrazumijeva kvalitet, primjenjivost i trajnost stečenih znanja. Učenici na kraju školovanja u specijalističkim odjeljenjima filološke gimnazije treba da budu osposobljeni za valjanu komunikaciju na crnogorskom jeziku (usmenu i funkcionalno pismenu).

Ishodi učenja proizilaze iz obrazovno-vaspitnih ishoda, usmjereni su na učenika. Pokazuju što učenik treba da nauči, sazna, postigne, može da uradi. Objedinjuju sadržajne (pojmovi, principi, zakonitosti) i procesne ishode (razne kognitivne i komunikacijske sposobnosti i kompetencije) i služe kao osnova za definisanje standarda znanja.

Predložene aktivnosti proizilaze iz ishoda i upućuju na procese i radnje putem kojih učenik ostvaruje ishod. Predstavljaju smjernice za nastavnike, nikako striktna uputstva.

S obzirom na to da se izučavanje jezičkih pojmova i pojava vrši na neumjetničkim tekstovima, učenici uz pomoć i sugestije nastavnika traže adekvatne tekstove za određene ishode učenja i aktivnosti (na Internetu, u medijima: TV, radio, časopisi...). Ti tekstovi treba da budu aktuelni i da prate interesovanja učenika. Iz razreda u razred, samostalnost učenika u odabiranju treba da bude sve veća. Jedan tekst može poslužiti za realizaciju više ishoda učenja (govorne vježbe, uočavanje ili vježbanje pravopisnih i gramatičkih pravila itd).

Nastava jezika ostvaruje se na neumjetničkim tekstovima koji treba da budu različite informacione vrijednosti i stila, aktuelni i u skladu sa interesovanjima učenika. Isti tekst može poslužiti za realizaciju više ishoda učenja (uočavanje i objašnjavanje pravopisnih i gramatičkih pravila, govorni nastup, stvaranje pojmovne mape i sl.).

Prilikom izučavanja neumjetničkih tekstova učenici razvijaju sve četiri aktivnosti sporazumijevanja (slušanje, govorenje, čitanje i pisanje). Strategije slušanja, čitanja i stvaranja neumjetničkih tekstova usvojene u osnovnoj školi nastavljaju da se razvijaju u svim razredima u specijalističkim odjeljenjima

filološke gimnazije. Nastavnik treba da izvrši analizu komunikacijskih potreba učenika prije stečenih znanja i vještina i na osnovu njih planira sadržaje i aktivnost učenja. Ukoliko učenici nijesu stekli određenu komunikacijsku vještinu, nastavnik planira aktivnosti učenja koje će omogućiti njeno ovladavanje.

Izučavanje neumjetničkih tekstova u školi obuhvata faze prije, tokom i nakon slušanja/gledanja/ čitanja, a svaka od navedenih faza podrazumijeva određene aktivnosti učenja. Nastavnik uvijek nastoji da provjeri da li učenik razumije tekst koji sluša i čita. Takođe, učenici oblikuju tekstove različitih funkcionalnih stilova i tako stiču funkcionalnu pismenost. Imajući u vidu da su to složeni misaoni radni procesi, preporučuje se češće kontrolisanje različitim vrstama pisanih provjera (bez ocjenjivanja) da bi učenici korigovali greške i vrednovali svoj rad.

Posebno treba naglasiti da jezičke pojmove učenici ne treba da stiču na nivou reprodukcije, već na nivou *primjene tih znanja*.

Uzrastu su prilagođene i tehnike pisanja (od naracije, preko deskripcije do složenijih zahtjeva tipa rasprave, polemike i sl.). Preporučuje se da i teme za pismene zadatke prate uzrast i interesovanja učenika i omogućavaju im da pokažu svoje jezičko i stilsko umijeće, svoju kreativnost, slobodu iskaza i izraza.

Sve četiri aktivnosti sporazumijevanja (pisanje, slušanje, čitanje i govor) zastupljene su ravnopravno i većinom istovremeno. Jedna aktivnost za jedan ishod učenja ne mora biti i jedina, kao što ne mora biti vezana isključivo i samo za jedan ishod učenja.

Jezik se izučava sistematski, a jezička pravilnost u govoru i pisanju kontroliše se u svakom razredu i o njoj se intenzivno vodi računa. Potrebno je podsticati grupni rad i rad u paru radi uzajamne pomoći i saradnje. Jednom ili dva puta godišnje treba dozvoliti učenicima da sami kreiraju čas (s određenim ishodom učenja).

Učenici treba da budu svjesni da su govor, slušanje, čitanje i pisanje složeni misaoni i radni procesi koji traže stalnu kontrolu i nadgradnju. Radi efikasnosti treba češće primjenjivati različita nastavna sredstva: rad s diktafonom, Power Point prezentacije, filmove i sl.

Predložene aktivnosti učenja proizilaze iz postavljenih obrazovno-vaspitnih ishoda i predstavljaju smjernice za nastavnike, ali ih mogu dopunjavati.

*Medijska i informaciona pismenost*³ – predmet *Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost* sadrži i elemente tzv. *medijskog obrazovanja*. Ovi ishodi obuhvataju povezivanje jezičkih djelatnosti, aktivne upotrebe rječnika i temeljnog znanja sa svrhovitim pristupom informacijama, kao i njihovo kritičko vrednovanje i kreativnu upotrebu radi rješavanja problema i donošenja odluka. Obuhvataju i komunikacijske i prezentacijske sposobnosti: stvaranje medijskih poruka i njihovo odgovorno odašiljanje, kritički odnos prema medijskim porukama, razumijevanje uticaja medija i njihovih poruka na društvo i pojedinca. Na taj način razvijaju svijest o jedinstvenosti i vrijednosti različitih mišljenja, stavova i ideja, društava i kultura sa svrhom uspješne komunikacije i razumijevanja drugih i drukčijih.

Shvaćena kao složen koncept, informaciona i medijska pismenost, kroz aktivnije i demokratsko učešće građana i omogućavanje raznolikosti, dijaloga i tolerancije, obuhvata znanje, vještine i stavove koji omogućavaju učenicima da: razumiju ulogu i funkcije medija i drugih izvora informacija u demokratskim društvima, razumiju uslove pod kojima se te funkcije mogu realizovati, prepoznaju i izraze potrebu za informacijama, pronadu i pristupe relevantnim informacijama, kritički vrednuju informacije i sadržaje koje pružaju mediji i ostali izvori informacija, uključujući one na Internetu, u smislu nadležnosti, vjerodostojnosti i aktuelne namjene; preuzimaju i organizuju informativni i medijski sadržaj, sintetizuju ili rade na idejama koje su preuzeli iz sadržaja, saopšte svoje shvatanje kreiranog znanja publici ili čitalištu u odgovarajućem obliku, na odgovarajućem medijumu i na etički i odgovoran način, primijene svoje ICT vještine kako bi baratali informacijama i proizveli korisnički sadržaj, pristupe radu sa medijima i ostalim dobavljačima informacija, uključujući one na Internetu u cilju samoizražavanja, slobode izražavanja, interkulturalnog dijaloga i demokratskog učešća (UNESCO, 2013). S obzirom na mogućnosti koje IMP otvara, ona se mora shvatiti, ne samo kao sposobnost traženja, korišćenja i razmjene informacija u velikom broju formata i modalitetima, već i kao cjeloživotno stremljenje ka znanju i učenju.

---

³*Polazne osnove za izradu strategije razvoja informacione i medijske pismenosti kroz mrežu biblioteka (2016–2020)*, Nacionalna biblioteka „Đurđe Crnojević“, Cetinje, 2015.

G. PRILAGOĐAVANJE PROGRAMA DJECI SA POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA I DAROVITIM UČENICIMA

a) Prilagođavanje programa učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama

Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama, članom 12 definiše način prilagođavanja nastave i učenja učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama koji se školuju po Programu uz obezbjeđivanje dodatnih uslova, pomagala i stručne pomoći u gimnazijskom obrazovanju. U zavisnosti od smetnji i teškoća u razvoju, sposobnosti i potreba učenika, individualni program omogućava mijenjanje, prilagođavanje i individualizaciju metodike kojom se sadržaji realizuju.

U skladu sa Zakonom, obrazovni program za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama može se izvoditi uz dodatne uslove i pomagala, prilagođenim izvođenjem i dodatnom stručnom pomoći, kako bi se obezbijedilo da ti učenici dobiju jednak obrazovni standard, definisan obrazovnim programom, u skladu sa njihovim individualnim mogućnostima.

Škola je dužna da, u skladu sa Zakonom, donese individualni razvojno-obrazovni program za učenika sa posebnim obrazovnim potrebama. Individualnim razvojno-obrazovnim programom određuju se: oblici vaspitno-obrazovnog rada za vaspitno-obrazovne oblasti, odnosno predmete i module, način izvođenja dodatne stručne pomoći, prohodnost između programa, prilagođavanje u organizaciji nastave, ishodi učenja, kriterijumi za dostizanje ishoda učenja, provjeravanje i ocjenjivanje ishoda učenja i napredovanja učenika, kao i raspored časova.

Za pripremu, primjenu, praćenje i prilagođavanje programa, škola obrazuje stručni tim koji čine nastavnici, stručni saradnici škole ili resursnog centra, uz učešće roditelja.

Individualni razvojno-obrazovni program se može u toku godine mijenjati, odnosno prilagođavati u skladu sa napretkom i razvojem učenika.

b) Prilagođavanje programa darovitim učenicima

Potencijali darovitih učenika najbolje se mogu ispoljiti u pedagoško stimulatívnoj sredini, pa je sistematski pristup veoma značajan za njihov razvoj. Školska sredina, odnosno nastava, svojom ukupnom organizacijom i atmosferom treba da podstiče na rad, maksimalno zalaganje i da izaziva intelektualnu radoznalost svakog učenika.

Identifikacija nadarenih učenika može se vršiti procjenjivanjem osobina učenika (izvještaji, opažanje) od strane nastavnika, roditelja, drugova, samoprocjene darovitog učenika ili mjerenjem (testiranjem) stepena razvijenosti osobina (inteligencija, posebne ili specifične sposobnosti, kreativnost i sl.).

Karakteristike nadarenih učenika, bilo *intelektualne* (visoko razvijena sposobnost rezonovanja i logičkog zaključivanja; uočavanje odnosa, zakonitosti; sposobnost povezivanja informacija; sposobnost rješavanja problema; intelektualna radoznalost; razvijeno divergentno mišljenje, inventivnost; fluentnost ideja, maštovitost, razvijena metakognicija i odlično pamćenje) bilo one koje su *osobine ličnosti* (razvijena unutrašnja motivacija; upornost i istrajnost; smisao za humor; naglašena emocionalna osjetljivost; preispitivanje pravila i autoriteta; empatičnost; razvijena svijest o sebi i dr.) moguće je otkriti u nastavi jezika.

Uključivanje osmišljenih sadržaja, kao model kojim se izlazi u susret potrebama nadarenih učenika, podrazumijeva njihovo dodatno angažovanje u redovnoj nastavi i van nje. Prilikom prilagođavanja programa nadarenim učenicima treba voditi računa da sadržaji imaju visok stepen složenosti, da u njihovom izboru učestvuju daroviti učenici i da metode nastave/učenja budu relevantne.

Prirodna predispozicija za postizanje izuzetnih rezultata u određenom području potreban je, ali ne i dovoljan uslov za postizanje uspjeha. Darovitim učenicima potrebno je ponuditi različite strategije učenja i nastave u zavisnosti od nivoa njihove darovitosti. U skladu sa ishodima učenja treba stvarati nastavne situacije u kojima će učenik moći da: samostalno pripremi i oblikuje radove u kojima dolazi do izražaja kreativnost, inovativnost, originalnost i stvaralačko mišljenje; žanrovski preoblikuje književni tekst, dramatičuje prozni tekst; preoblikuje dramski tekst služeći se pripovjednim tehnikama i primijenjujući svoje znanje o žanrovskim i strukturnim obilježjima; piše sinopsis; pripremi scenske i dramske igre; postavlja i izvodi predstave; izrađuje strip, rječnik; stvara novi tekst u govornom ili pisanom obliku u lokalnom govoru, dijalektu, žargonu ili standardnom jeziku, rješava različite problemske situacije i sl.

Darovitost je razvojna kategorija pa, osim o kognitivnom, nastavnicima treba da vode računa i o drugim aspektima učenikove ličnosti – afektivnom i socijalnom. Kod učenika treba podsticati razvoj logičkog i stvaralačkog mišljenja, ali i svijest o vlastitim sposobnostima, upornost, istrajnost i pozitivan odnos prema drugima.

Prilikom realizacije programa nadarene učenike ne treba izdvajati iz odjeljenja, već omogućiti individualni ili rad u grupi uz stručno vođenje nastavnika. Poštovanjem principa individualizacije i primjenom diferencirane nastave omogućilo bi se nadarenim učenicima da bolje napreduju u društvu svojih vršnjaka. Važno je da nastavnici koriste interdisciplinarni pristup koji je zasnovan na integraciji

problemskih zahtjeva iz različitih nastavnih oblasti jer se tako nadareni učenici motivišu na proširivanje i produbljivanje znanja.

Za izuzetno darovite učenike potrebno je obezbijediti individualni pristup koji podrazumijeva organizovanje mentorskog rada van redovne nastave.

H. VREDNOVANJE OBRAZOVNO-VASPIITNIH ISHODA

a) Elementi praćenja i ocjenjivanja učenika

Vrednovanje obrazovno-vaspitanih ishoda vrši se tokom čitave nastavne godine prikupljanjem i analizom različitih informacija o razvijenosti vještina i usvojenosti znanja, stavova i vrijednosti:

- razvijenost komunikacijskih vještina (slušanje, čitanje, govorenje, pisanje);
- stepen usvojenosti znanja (na različitim kognitivnim nivoima);
- razvijenost stavova i vrijednosti (redovnost pohađanja časova, redovnost izrade domaćih zadataka, zalaganje i učešće u aktivnostima na času, zainteresovanost za predmetne sadržaje, inicijativnost i dr.).

Elementi vrednovanja proističu iz obrazovno-vaspitanih ishoda i ishoda učenja i odnose se na sve domene učenja. Na osnovu datih elemenata nastavnik i/ili stručni aktiv utvrđuje kriterijume ocjenjivanja kojim se procjenjuje na kojem nivou je učenik usvojio određeni ishod. Trebalo bi da nastavnik informiše učenike o načinima praćenja, vrednovanja i ocjenjivanja i tako ih motiviše za maksimalno zalaganje.

b) Kriterijumi praćenja i ocjenjivanja učenika

Kriterijumima ocjenjivanja procjenjuje se na kojem nivou je učenik usvojio određeni obrazovno-vaspitan ishod. Diferenciranje kognitivnih nivoa obrade sadržaja vrši se na osnovu toga da li učenik razumije činjenice i informacije u izvornom obliku, utvrđuje relacije među elementima znanja ili je izgradio autonoman odnos prema sadržaju koji uči.

Primjer za kriterijume ocjenjivanja

Obrazovno-vaspitni ishod: Na kraju učenja učenik će moći da samostalno napiše funkcionalni tekst.

Osnovni nivo	Srednji nivo	Viši nivo
<ul style="list-style-type: none"> – prepozna namjenu teksta; – identifikuje strukturna obilježja teksta; – izdvoji važne podatke iz teksta; – uz pomoć nastavnika napiše funkcionalni tekst; – shvati svoje mogućnosti i ograničenja u pisanju funkcionalnih tekstova.	<ul style="list-style-type: none"> – odredi elemente formalnog oblikovanja funkcionalnih tekstova; – razlikuje funkcionalne stilove; – uz podsticaj nastavnika napiše funkcionalni tekst; – primijeni grafičku formu teksta i jezičke pravilnosti; – vrednuje tekstove drugih učenika.	<ul style="list-style-type: none"> – organizuje kompoziciju funkcionalnog teksta; – samostalno napiše funkcionalni tekst; – rediguje i stilizuje tekst; – argumentovano raspravlja o tekstovima drugih učenika; – ispolji sigurnost u pisanoj komunikaciji.

Učeničko samostalno stvaranje funkcionalnih tekstova sa određenom svrhom i namjenom treba vrednovati po sljedećim kriterijumima:

- sadržaj (izvornost) i poštovanje karakteristika predviđenog funkcionalnog stila;
- forma;
- kompozicija;
- pravopis i gramatička ispravnost;
- koherentnost.

c) Obaveze učenika u nastavi

Tokom realizacije Predmetnog programa od učenika se očekuje:

- zalaganje na času u okviru planiranih aktivnosti učenja;
- samostalni govorni nastup;
- razumijevanje slušanog i čitanog teksta;

- samostalno stvaranje funkcionalnih tekstova sa određenom svrhom i namjenom;
- izrada domaćih zadataka;
- izrada eseja;
- izrada pismenih zadataka (četiri u toku nastavne godine);
- ispoljavanje vještina u okviru rada u grupi/paru i diskusije.

d) Oblici praćenja i provjeravanja

Provjeravanje znanja obavlja se u procesu i na kraju klasifikacionih perioda.

Opservacija, pitanja na času, radni listovi, kontrolne vježbe, dijagnostički testovi, međusobno učeničko ocjenjivanje i sl. neki su od oblika praćenja i provjeravanja učeničkih postignuća u cilju usmjeravanja procesa učenja.

Dijagnostički testovi koriste se na početku školske godine u cilju provjere nivoa stečenih znanja i usmjeravanja nastavnog procesa i u toku školske godine kao provjera uspješnosti nastavnikovih metoda i oblika rada. Rezultate dijagnostičke provjere treba analizirati kako bi bili korektivna smjernica za dalji rad, ali ih ne treba ocjenjivati.

Za praćenje napredovanja mogu se koristiti neformalni testovi poslije određene oblasti. Oni treba da budu usko povezani s postavljenim ishodom učenja i zasnovani na tipovima zadataka i metodama koje su praktikovane na času.

Uključivanje učenika u proces ocjenjivanja može da poboljša kvalitet njegovog rada i učenja. Samoocjenjivanje utiče da učenici prepoznaju svoje dobre i slabe strane i formiraju razumne sudove o svom napretku. Npr. učenicima se na samoevaluativnom listiću mogu ponuditi pitanja koja im pružaju mogućnost da razmisle o svom učinku (npr. *ono što mi se najviše sviđa kod mog rada, ono što moram bolje da uradim sljedeći put, vjerujem da sam zaslužio ocjenu 5, 4, 3, 2, 1 zato što...*).

Samoprocjena i vrednovanje govornog nastupa ili stvaranja tekstova drugih učenika realizuje se prema obrascima procjene koje priprema nastavnik ili prema dogovoru i u skladu sa zadatkom.

Trebalo bi da za svakog učenika postoji „karton“ u koji bi nastavnici unosili rezultate svih provjera – numeričke i opisne. Kod formativnog ocjenjivanja poželjno je napraviti formular sa potrebnim elementima praćenja (znanje – usmeno i pisano, motivacija – interesi i stavovi prema predmetu i školi, radne navike – domaći zadaci, samostalni rad, korišćenje izvora i dr.).

Ocjenjivanje učenika u **kognitivnom domenu** slijedilo bi revidiranu Blumovu taksonomiju (prepoznavanje, razumijevanje, primjena, analiza, evaluacija, kreativna produkcija).

- prepoznavanje (dopunjavanja kratkih odgovora u testovima, zadaci povezivanja, pitanja sa višestrukim odgovorima);
- razumijevanje (eseji, problemski zadaci, diskusija na času, pitanja sa višestrukim odgovorima, pojmovne mape);
- primjena (problemski zadaci, simulacije);
- analiza (analiza tekstova, stilske vježbe, rješavanja problema, debate, eseji, istraživački radovi);
- evaluacija (kritički prikazi, problemski zadaci, debata);
- kreativna produkcija (dramatizacija teksta, istraživački projekti, eseji, izrada prezentacija i panoa i dr.).

U okviru nastave u specijalističkim odjeljenjima filološke orijentacije početni stepen je podrazumijevajući.

Ostvarenost ishoda učenja u **socijalnom domenu** može se utvrditi opservacijom. Nastavnik na osnovu posmatranja učenikovog rada u grupama i paru može procijeniti da li je ovladao ključnim umijećima interpersonalne komunikacije (poštovanje pravila, tolerancija, saradnja).

Poželjni vidovi praćenja i procjenjivanja ostvarenosti ishoda učenja u **afektivnom domenu** su učenikovo izvještavanje i nastavnikovo posmatranje njegovog rada. Na taj način nastavnik vrednuje učenikovu usvojenost opšteprihvaćenih stavova i vrijednosti, odgovornost, samostalnost i sl.

Povezivanje znanja i vještina iz sva tri domena moguće je pratiti kroz stvaranje podsticajnih nastavnih situacija, kao što je organizovanje debata prema principu *pro et contra*, kako kroz sadržaje koje lično podržavaju, tako i kroz zastupanje drugačijeg ili čak suprotnog stava što podstiče učenike da se stave u poziciju "drugog".

Sumativno ocjenjivanje je ocjenjivanje naučenog, a oblici ocjenjivanja su: testovi, pismene vježbe, usmeno ispitivanje.

Ocjenjivanje se vrši javno, uz obrazloženje ocjene pred učenicima. Zaključna ocjena formira se na osnovu brojnih informacija o učenikovo usvojenosti obrazovno-vaspitnih ishoda i pokazatelj je učenikovo napretka u učenju i razvijenosti vještina i stavova.

Eksterno provjeravanje predviđeno je za kraj četvrtog razreda i realizuje se kroz standardizovanu provjeru znanja iz oblasti jezika i književnosti. Učenici, roditelji i nastavnici imaju pristup informacijama o rezultatima testiranja i kriterijumima ocjenjivanja

I. USLOVI ZA REALIZACIJU PREDMETA (STRUČNA SPREMA I LITERATURA)

a) Materijalni uslovi

Da bi se nastava predmeta *Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik* kvalitetno izvodila, potrebno je da škola obezbijedi dobre materijalne uslove.

Materijalni uslovi podrazumijevaju kvalitetne učionice, kabinete i sredstva za obuku nastavnika. Osim toga, treba opremiti školsku biblioteku, odnosno transformisati je u bibliotečko-informacioni centar s čitaonicom za učenike.

Program nije izvodljiv bez adekvatnog udžbeničkog kompleta (po mogućnosti i priručnika za nastavnike). U predmetu *Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik* tekst je sredstvo učenja i proučavanja na kojemu i pomoću kojega učenik razvija jezičke aktivnosti primanja (slušanje i čitanje) i proizvodnje (govorenje i pisanje), te njima ovladava.

Izvori učenja treba da budu različiti, dostupni učenicima u toku nastavnog procesa i usklađeni s obrazovno-vaspitnim ishodima i aktivnostima učenja. U nastavi treba kombinovati raznovrsne resurse za učenje:

- vizuelne (štampani materijali, slike);
- auditivne (audio-zapis);
- audio-vizuelne (film);
- interaktivne (informaciono-komunikacione tehnologije – kompjuter, pametna tabla i sl).

Vanučionički sadržaji odnose se na izvođenja izleta, ekskurzija, posjeta pozorištu, bioskopu, institucijama kulture, organizovanju tribina i susreta s različitim autorima, učestvovanje u radionicama različitih sadržaja, učestvovanje u projektima, internet sadržaji (kulturni portali) i dr.

Resursi treba da omoguće različite stilove učenja, pa će biti efikasniji ako su izabrani na osnovu funkcije koju treba da imaju u okviru nastavnog programa i na osnovu uticaja na motivaciju učenika.

b) Profil i stručna sprema nastavnika

Nastavu Crnogorskog-srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika mogu izvoditi nastavnici koji su završili studije jezika i književnosti, književnosti i jezika, na filološkim i filozofskim fakultetima u zemlji ili ukoliko posjeduju diplome s drugih univerziteta iz okruženja, uz prethodno nostrifikovanje od strane nadležnih službi, u skladu sa odredbama Zakona o gimnaziji.

Kompetencije koje nastavnik, koji realizuje program, treba da posjeduje odnose se na ključne oblasti realizacije procesa učenja i podučavanja, na učesnike u tom procesu i kontekstu kojem se on odvija. U skladu sa standardima kompetencija za nastavnike navodimo sljedeće⁴:

1. Učenici i proces nastave/učenja – Nastavnik razumije kognitivne, socijalne, lingvističke, emocionalne i fizičke aspekte procesa učenja, prepoznaje individualne razlike među učenicima (uključujući učenike s posebnim obrazovnim potrebama) i uvažava ih prilikom planiranja i organizovanja nastave kako bi ona bila prilagođena njihovim razvojnim karakteristikama, potrebama i mogućnostima; postavlja visoka očekivanja koja inspirišu, motivišu i učenicima predstavljaju izazov; promovise napredak i usmjerenje na ishode učenja kod učenika.

2. Djelotvorno i sigurno okruženje za učenje – Nastavnik je u stanju da stvori bezbjednu i stimulativnu sredinu za učenje koja je zasnovana na međusobnom uvažavanju, visokim očekivanjima u odnosu na ponašanje i postignuća svakog učenika, a karakteriše je aktivno učenje, podsticanje i podržavanje interesovanja učenika i pozitivna socijalna interakcija; vješto upravlja časom, djelotvorno usmjeravaći ponašanje učenika s ciljem obezbjeđivanja sigurnog i podsticajnog okruženja za učenje.

3. Poznavanje struke i predmetnog programa – Nastavnik dobro poznaje svoju struku i saznajne postupke u okviru nje; dobro poznaje predmetni program; razumije ključne termine i pojmove, njihov odnos i hijerarhiju, predmetne specifičnosti, aktuelna pitanja i rasprave u struci, kao i česta pogrešna razumijevanja, zablude i tipične greške učenika.

4. Poznavanje metodike predmeta – Nastavnik poznaje i primjenjuje savremene didaktičke postupke (kombinacije nastavnih metoda i tehnika rada, oblika rada i sl.) kako bi pojmove i znanja iz programa učinio dostupnim, smislenim i mogućim za učenje i razvoj ličnosti/karaktera učenika; podstiče učenike da razumiju, ispituju i analiziraju ideje iz različitih perspektiva da bi razumjeli pojmove/koncepte na

---

⁴Standardi i kompetencije za nastavnike i direktore u vaspitno-obrazovnim ustanovama, Zavod za školstvo, Podgorica, 2016.

ispravan način, kao i da stečena znanja i vještine primjenjuju u konkretnim situacijama; koristi različite resurse i obrazovne tehnologije na primjeren i djelotvoran način.

5. Planiranje i pripremanje nastave – Nastavnik planira nastavu na godišnjem i mjesečnom nivou, u skladu sa važećim obrazovnim programom, uvažavajući sposobnosti, potrebe i prethodna znanja učenika kako bi se ostvarilo napredovanje u učenju i postigli definisani ishodi učenja; redovno i detaljno planira dobro strukturirane časove; na godišnjem i mjesečnom nivou ciljno planira razvoj socioemocionalnih vještina i vještina za 21. vijek, u skladu sa važećim obrazovnim programom.

6. Procjenjivanje i ocjenjivanje – Nastavnik kontinuirano i na djelotvoran način koristi formativno i sumativno ocjenjivanje da bi podržao, obrazložio i dokumentovao proces učenja; redovno i blagovremeno pruža učenicima povratne informacije o postignućima u učenju, podstiče ih na samoocjenjivanje i postavljanje ciljeva sopstvenog učenja; zna da analizira podatke dobijene na osnovu interne i eksterne provjere znanja, vještina i razumijevanja i koristi ih za unapređivanje procesa podučavanja i učenja.

7. Profesionalni razvoj – Nastavnik je posvećen cjeloživotnom učenju, kontinuirano produbljuje svoja stručna, metodička i druga znanja i preuzima odgovornost za učešće u aktivnostima profesionalnog razvoja; kontinuirano evaluira svoj rad, promišlja o njemu na osnovu prikupljenih dokaza i unapređuje svoju praksu, uspostavlja i održava dobre profesionalne odnose, aktivno učestvuje u radu profesionalnih mreža, nastoji da ostvari saradnju sa kolegama u školi i široj profesionalnoj zajednici.

8. Liderstvo i saradnja – Nastavnik ima vodeću ulogu u procesu učenja i koristi sve mogućnosti da obezbijedi napredovanje učenika; aktivno traži načine za uspostavljanje dobre saradnje sa učenicima, roditeljima/starateljima, kolegama i lokalnom zajednicom.

Okvirni spisak literature

1. Anderson V.L. i drugi: *Nastava orijentisana na učenje*, Centar za demokratiju i pomirenje u jugoistočnoj Evropi, Solun, 2013.
2. Barić, E., Lončarić, M., Malić, D., Pavešić, S., Peti, M., Zečević, V. i Znika, M.: *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
3. Čirgić, A., Silić, J., Pranjaković, I.: *Gramatika crnogorskoga jezika*, Ministarstvo prosvjete i nauke, Podgorica, 2010.
4. Čirgić, A.: *O klasifikaciji crnogorskih govora*, *Lingua Montenegrina*, br. 2, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2008.

5. Čomski, N.: *Gramatika i um*, Nolit, Beograd, 1972.
6. Dimitrijević, R.: *Problemi nastave književnosti i maternjeg jezika II*, Izdavački centar studenata, Beograd, 1977.
7. Dubrovski, S.: *Zašto nova kritika*, SKZ, Beograd, 1971.
8. Jaus, H. R.: *Estetika recepcije*, Nolit, Beograd, 1978.
9. Kajzer, V.: *Jezičko književno djelo*, Književna misao, Beograd, 1973.
10. Kristal, D.: *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, Nolit, Beograd, 1988.
11. Kristal, D.: *Kembrička enciklopedija jezika*, Nolit, Beograd, 1996.
12. Lešić, Z.: *Jezik i književno djelo*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1971.
13. Marinković, S.: *Metodika kreativne nastave srpskog jezika i književnosti*, Kreativni centar, Beograd, 1995.
14. Meletinski, E.M.: *Poetika mita*, Nolit, Beograd, s.a.
15. Nikčević, V.: *Crnogorski jezik I i II*, Matica crnogorska, Cetinje, 1993. i 1997.
16. Nikčević, V.P.: *Gramatika crnogorskoga jezika*, Podgorica, 2001.
17. Paprenica M.: *Problemi jedinstva nastave maternjeg jezika i književnosti*, Jugoslovenski zavod za proučavanje školskih i prosvetnih pitanja, Beograd, s.a.
18. Petković, N.: *Od formalizma ka semiotici*, BIGZ, Beograd, 1984.
19. Popović, D.: *Čitati, razumjeti, znati*, ZUNS, Podgorica, 2014.
20. *Pravopis crnogorskoga jezika*, Ministarstvo prosvjete i nauke, Podgorica, 2010.
21. Rotković, R.: *Jezikoslovne studije*, Cetinje 2009.
22. Selimović, M.: *Za i protiv Vuka*, Matica srpska, Novi Sad, 1967.
23. Silić, J.: *Crnogorski jezik, naučno-metodološke osnove standardizacije crnogorskoga jezika*, Ministarstvo prosvjete i nauke, Podgorica, 2010.
24. Sosir, F.: *Opšta lingvistika*, Nolit, Beograd, 1977.
25. Stanojčić, Ž., Popović, Lj.: *Gramatika srpskog jezika za gimnazije i srednje škole*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2008. (jedanaesto, prerađeno izdanje)
26. Stevanović, M.: *Savremeni srpskohrvatski jezik I i II*, Naučna knjiga, Beograd, 1969.
27. Šipka, M.: *Priče o riječima*, Svjetlost, Sarajevo, 1984. (VIII izdanje)
28. Šklovski, V.: *Energija zablude*, Prosveta, Beograd, 1981.

Predmetni program *CRNOGORSKI-SRPSKI, BOSANSKI, HRVATSKI JEZIK za I, II, III i IV razred gimnazije u odjeljenjima filološke orijentacije* izradila je **Komisija** u sastavu:

prof. dr Miloš Krivokapić, predsjednik/predsjednik

prof. Gordana Vučinić, članica

prof. Ljerka Petković, članica

prof. dr Drasko Došljak, član

U izradi Predmetnog programa korišćeni su *Predmetni program Crnogorski jezik i književnost I, II, III i IV razred opšte gimnazije* (Podgorica, 2011), *Predmetni program Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost I, II, III i IV razred opšte gimnazije* (Podgorica, 2016) i *Metodološko uputstvo za pisanje predmetnih programa zasnovanih na ishodima* (Podgorica, 2019), a konsultovani su i predmetni programi iz država u regionu, kao i evropski strateški obrazovni dokumenti.

Nacionalni savjet za obrazovanje na sjednici održanoj 23. jula 2020. godine, utvrdio je **Predmetni program CRNOGORSKI-SRPSKI, BOSANSKI, HRVATSKI JEZIK** za filološku gimnaziju.